

O povijesnoj antroponimiji donjosutlanskih ikavaca

U samome središtu brdovitoga kraja uz slovensku granicu, omeđenoga rijekama Savom, Sutlom i Krapinom, nalazi se naselje Marija Gorica. Crkva oko koje se razvilo naselje utemeljena je u XVI., a današnji barokni izgled dobila je u XVII. stoljeću. U zemlji ispod crkve ne nalaze se samo grobnice mnogih hrvatskih plemićkih obitelji (Jelačić, Rauch, Sermage, Hadrović...) nego i temelji franjevačkoga samostana podignutoga 20-ih godina XVI. stoljeća. To je mjesto u središtu legende koja je u kolektivnome pamćenju naroda toga kraja živa već gotovo pet stoljeća. Spomenuta legenda isprepletana je s dinamičnom poviješću, a povezana je i s vrlo specifičnim govorom ljudi toga kraja. Riječ je o govoru koji je naše dijalektologe zainteresirao već u prvoj polovici XX. stoljeća, a prije točno deset godina (2008.) taj je kajkavski donjosutlanski ikavski govor proglašen nematerijalnim kulturnim dobrom.

Gotovo pet stoljeća održala se u kolektivnome pamćenju puka toga kraja narodna predaja o redovnicima, franjevcima koji su bježeći pred Turcima došli na područje brdovečke župe predvodeći i veliku skupinu doseljenika iz južnih krajeva. Prema legendi franjevci su sa sobom u novu postojbinu donijeli i čudotvorni kip Djevice Marije.¹ Suvremena su istraživanja pokazala da je ta narodna predaja sačuvala sažet prikaz zbivanja u jednome od najturbulentnijih razdoblja hrvatske povijesti. U njoj se govori o događajima koji su najčešće zabilježeni tek na marginama povijesnih dokumenata. Dokumenti pokazuju da su valovi doseljavanja u taj kraj započeli već u drugoj polovici XV. stoljeća te da su najveći intenzitet dostigli upravo u vrijeme kad su franjevci pristigli iz bosanske provincije i podigli samostan u Svetoj Gorici, današnjoj Mariji Gorici. Najstariji dokument koji o tome govori pismo je cara Ferdinanda Habsburškoga, koje se očuvalo u prijepisu u dvorskoj kopijalnoj knjizi, a u svibnju prošle godine (2017.) obilježeno je 490 godina od nastanka toga dokumenta.

Prema zaključcima dijalektoloških studija današnji donjosutlanski kraj, ili Brdovečko prigorje, u jezičnome smislu tvori zatvorenu cjelinu. Relativna zemljopisna izoliranost toga prostora (omeđenoga trima rijekama) te specifične povijesne okolnosti (pripadnost susjedgradsko-stubičkomu vlastelinstvu, granica na Sutli i granica između

¹ Taj je kip ujedno i glavni razlog zbog kojega je u XVII. stoljeću promijenjen titular crkve, koja je do tada bila posvećena svetomu Petru apostolu. Promjena nebeskoga zaštitnika franjevačkoga samostana i crkve utjecala je potom i na promjenu mjesnoga imena, koje je s vremenom – umjesto Sveta Gorica – postalo Marija Gorica. Inače, crkva je podignuta na padini brijega, među vinogradima obližnje crkve Svetoga Kržiža, koji su se nazivali *Svetokriške gorice*. Otud vjerojatno u vrelima zabilježen toponim *Sveta gorica* (latinski *Sanctus monticulus*).

dviju županija na sjeveru) imale su ključnu ulogu i u očuvanju jezičnih značajka novodoseljenoga stanovništva. U novijim se istraživanjima dijalektolozi uglavnom slažu u tvrdnji da su doseljenici govorili organskim čakavskim govorom. Od okolnih kajkavskih govora, kojima su nakon doseljenja bili okruženi, s vremenom su primili neke kajkavske govorne značajke. Govor kajkavskih ikavaca prema fonološkim i morfološkim značajkama odudara od drugih čakavsko-kajkavskih govora, ali nedvojbeno je riječ o pokajkavljenome čakavskom govoru. Vesna Zečević zaključila je da je govor toga kraja dobar primjer kontaktnoga dijalektnog fenomena. Pronalazeći razlike između govora različitih naselja toga kraja, potvrdila je nalaze Antuna Šojata, koji je tvrdio da su istočnija naselja bogatija kajkavskim značajkama, a da zapadnija bolje čuvaju čakavske značajke.

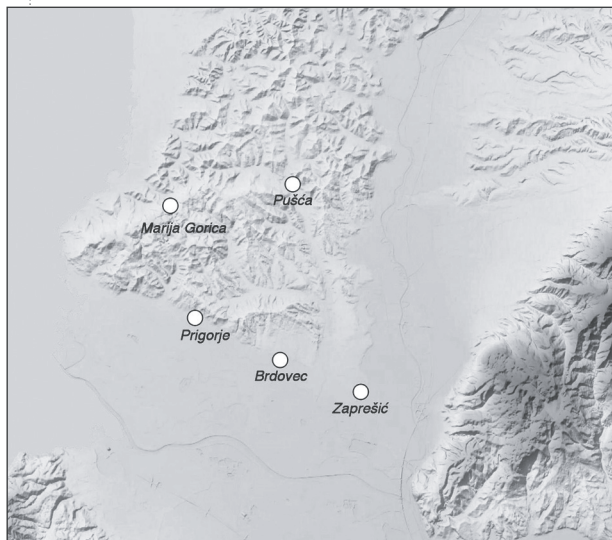
Dosadašnjim istraživanjima dijalektolozi i povjesničari uspjeli su definirati široko područje iz kojega bi doseljeno stanovništvo moglo potjecati. Naime, u vrijeme najintenzivnijih migracija u XVI. stoljeću područje oko rijeke Une i okolni krajevi bili su najizloženiji osmanlijskim pljačkaškim napadima. S obzirom na to da su prema „predmigracijskoj” slici hrvatskih dijalekata u tim krajevima živjeli čakavci, spomenuto se izvorište čini precizno i točno utvrđeno.

Općenito o migracijama u XVI. stoljeću te precizno o mjestima iz kojih su doseljenici pristizali rječito govore pridjevci doseljenika, od kojih su se neki s vremenom razvili u prava, nasljedna i nepromjenjiva prezimena. Uz prezimena motivirana etnicima i etnonimima – poput prezimena *Horvat*, *Horvatić*, *Horvatinić*, *Vlah*, *Vlašić*, *Bezjak*, *Bošnjak*, *Bišćan* – u vrelima iz XVI. stoljeća nalazimo i prezimena koja povezuje s toponimima i utvrdama u Pounju i Banovini.

Prezimena etničkoga ili etnonimskoga podrijetla

Zadržimo se nakratko na prezimenima etničkoga ili etnonimskoga podrijetla. Prezime *Horvat* potječe od imena za doseljenika iz Hrvatske, odnosno s prostora južno od rijeke Kupe. To se prezime u dokumentima iz današnje sjeverozapadne Hrvatske (tada je to još bilo Slavonsko Kraljevstvo) intenzivnije počinje pojavljivati već u posljednjoj četvrtini XV. stoljeća. U to se doba prezime *Horvat* i izvedena prezimena kao što su *Horvatić* i *Horvatin* još pojavljuju samo povremeno. Međutim, sredinom XVI. stoljeća prezime *Horvat* postalo je jedno od najčešćih na području brdovečke župe. O intenzitetu migracija iz nekadašnjega srca Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva prema zapadu i sjeveru svjedoči činjenica da je prezime *Horvat* i danas među najčešćim prezimenima u Sloveniji, Slovačkoj i Mađarskoj. O snažnoj prisutnosti toga antroponima svjedoče i brojne izvedenice, koje također nalazimo u vrelima sa susedgradskoga vlastelinstva.²

² Navode se prezimena: *Hervuacki*, *Hervuat*, *Hervuath*, *Hervuatic*, *Hervuatinchich*, *Hervuoi*, *Hervulich*, *Herwath*, *Herwathych*, *Herwathycz*, *Herwathyn*, *Herwathynow*, *Herwathynowych*, *Herwatinowich*, *Herwatyc*, *Horuath*, *Horuatin*, *Horvat*, *Horvath*, *Horvatych*, *Horwathych*, *Horwathyczca*, *Horwathyn*, *Horwathynowych*, *Horwathynoycz*, *Horwatic*, *Horwaticz*, *Horwatin*, *Horwatinich*, *Horwathth*...

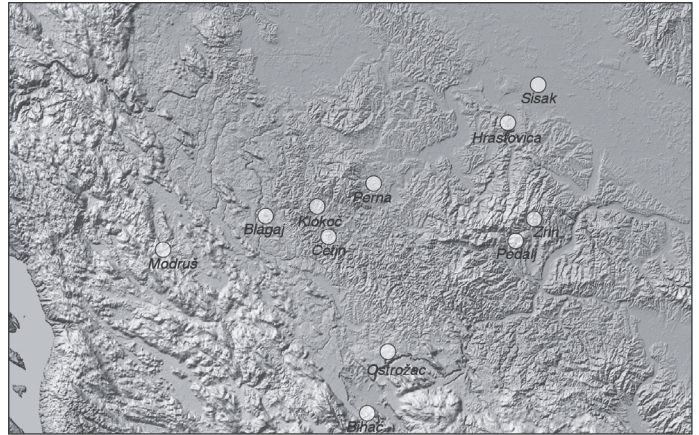
Pezyaak, Pezyak), a motivirao je i neke toponime na tome području (*Bezjačka gmajna, Bziki*).

Prezimana motivirana imenima utvrda i vlastelinstava

Mnogo preciznije o izvorištima doseljenoga stanovništva govore druga prezimana, a ovdje ćemo spomenuti prezimana motivirana imenima utvrda i vlastelinstava na području donjega Pounja i Banovine. Od toponima Zrin tvoreni su etnici *Zrinščak* i *Zrinjan* 'čovjek iz Zrina'. Utvrda Zrin možda je i najpoznatija utvrda na Banovini, a okolno vlastelinstvo bilo je u XV. stoljeću iznimno dobro naseljeno. Na području Zaprasića od sredine XVI. stoljeća nalazimo prezimana *Zrinščak* i *Zrinjan*. U brdovečkoj su župi od sredine XVI. stoljeća zabilježeni pridjevci *Zrinjan* (*Zrinian, Zrinyan, Zrynian, Zrynyan*), *Zrinščak* (*Zrinschak, Zrynschak*) i *Zrinski* (*Zrinzki, Zrynzky*) te druge izvedenice (*Zrynchewych, Zrynianyn*). Taj je pridjevak s vremenom postao nasljedan i nepromjenjiv te se kao prezime zadržao na području Brdovečkoga prigorja, Zaprasića i okolnih naselja sve do danas. Prve potvrde toga prezimana nalazimo u popisima crkvene desetine i urbarima vlastelinstva Susedgrad. Na sličan način potvrđena su i prezimana i pridjevci *Pernan, Pernačić* i *Pernar*. Premda bi spomenuti antroponimi mogli biti motivirani osobnim imenom (*Bernard, Bernhard* ili *Pernhart*), vjerojatnije su motivirani toponimom Perna, odnosno imenom jedne veoma važne utvrde koja je uništena 60-ih godina XVI. stoljeća, samo desetak godina prije nego što su zabilježene prve potvrde pridjevaka

³ Navode se prezimana: *Nouozel, Nouozelich, Novachky, Nowachich, Nowachki, Nowachky, Nowachych, Nowachych, Nowachycz, Nowak, Nowakowych, Nowozel, Nowozelacz, Nowozelec...*

Pernan, *Pernačić* i *Pernar* na području Brdovečkoga prigorja (potvrde *Pernan*, *Pernachych*, *Pernar*). Pridjevci *Pedljanić* i *Pedljanin* zabilježeni su potkraj 60-ih i početkom 70-ih godina XVI. st. u selu Kraj (*Pedlanych*, *Pedlanyn*). Najvjerojatnije su motivirani imenom utvrde Pedalj (jugozapadno od Zrina). U vrelima s Brdovečkoga prigorja nalazimo još sličnih

primjera. Pridjevnik *Ostrožić* (*Oztrösyeh*) vjerojatno je motiviran toponimom *Ostrožin* (utvrda *Ostrožin* nalazi se na gornjemu dijelu toka Une, sjeverno od Bihaća), kao i pridjevci *Blagaj* i *Blagajski* (*Blagay* < utvrda *Blagaj*), *Čuntić* i *Čunečić* (*Chwncyeh*, *Chwnechych* < utvrda *Čuntić*), *Klinčić* (*Klinchych* < utvrda *Klinac*), *Hrastovićan* (*Hrazthowychan* < utvrda *Hrastovica*), *Cetinac*, *Cetinec*, *Cetnić* (*Czethynacz*, *Czethynzky*, *Czetinecz* < utvrda *Cetin*), a možda i pridjevci *Pecić* (*Peczyeh* < utvrda *Pecki*) te *Modruški* i *Modrušić* (*Modrwsyky*, *Modrosyeh* < utvrda *Modruš*). Većinu spomenutih pridjevaka nalazimo u vrelima od sredine XVI. stoljeća, odnosno u vrijeme najvećega iseljavanja iz spomenutih krajeva. U XVII. se stoljeću u vrelima nalaze pridjevci *Klokočar* (*Klokochar* < utvrda *Klokoč*) i *Bužinec* (*Bwsynez* < utvrda *Bužim*). Da se doseljavanja nisu događala samo iz smjera jugoistoka, potvrđuju potvrde prezimena *Cesarec* (*Cezarech* < utvrda i vlastelinstvo *Cesargrad*), *Kranjec* (*Cranycz* < *Kranjska*), *Dobovšćak* (*Dobowschak* < *Dobova*), *Dolenec* (*Dolenech*) i druga.

Neki od navedenih pridjevaka postali su prava i nepromjenjiva prezimena, a među njima je nekoliko prezimena koja i danas nalazimo na istome području. Posebno je potrebno istaknuti „endemska” prezimena, primjerice *Zrinjan*, *Zrinšćak*, *Pernar*, *Klinčić*, *Klokočar*, koja su sredinom XX. stoljeća (prije suvremenih migracija, koje su najčešće usmjerene prema urbanim sredinama) zabilježena samo u naseljima Brdovečkoga prigorja i okolnih općina Marija Gorica, Pušća i Zaprešić.